

**BOSHLANG'ICH SINIF SINFDAN TASHQARI O'QISH DARSLARIDA
PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH SHAKLLARI**

Ergasheva Zuloyxa Abdulvoxidovna
Namangan viloyat To'raqo'rg'on tuman
6-sonli umumiy o'rta ta'lim maktab
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998949057610

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf sinfdan tashqari o'qish darslarida pedagogik texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati yoritilgan. Sinfdan tashqari o'qish darslarini samarali tashkil qilish orqali shaxsga yo'naltirilgan, milliy urf-odatlarimiz singdirilgan ta'lim-tarbiya orqali ma'naviy yetuk barkamol avlodni tarbiyalash masalalari haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: "sinfdan tashqari o'qish burchagi", savod o'rgatish, xalq og'zaki ijodi, kitobxonlik, ertak, qahramon, ijodiy fikrlash, mustaqil, muloqot.

Boshlang'ich sinflarda sinfdan tashqari o'qishga kichik yoshdagi o'quvchilarni ona tilini puxta o'zlashtirishga tayyorlashning ajralmas qismi, ta'lim jarayonida ularni ahloqiy-estetik tarbiyalashning muhim vositasi sifatida qaraladi. Sinfdan tashqari o'qishning maqsadi kichik yoshdagi o'quvchilarni bolalar adabiyoti va xalq og'zaki ijodining xilma-xil namunalari bilan tanishtirish, ularda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishdan iboratdir.

Sinfdan tashqari o'qish dasturining mazmuniga ko'ra ta'limning har bir bosqichida ikki-asosiy bo'linga ajratiladi.

1-bosqichda o'qish doirasi, ya'ni o'qitiladigan kitoblar va ularni qaysi tartibda o'qish bilan tanishtirish yuzasidan o'quvchilarga ko'rsatma beriladi.

2-bosqichda shu o'quv materiallari asosida bilim, ko'nikma va malakalar shakllantiriladi.

Umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturiga ko'ra 1-sinfdan sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlarida savod o'rgatish darslarida hosil qilingan ko'nikma va malakalar asosida bolalarning ona Vatan, istiqloq, milliy qadriyatlar haqidagi tasavvurlari kengaytiriladi, boyitiladi. Maqsad kichik yoshdagi bolalarda kitobga mehr uyg'otish, mustaqil uquvlarini paydo qilishdir. Asosan bu sinf o'quvchilariga kitob bilan muamola qilish, kitob o'qish qolidalari, kitobni asrash, asar qahramonlarining hatti-harakatlarini kuzatish, ijobiy tomonlarni o'rganish, obrazli qilib qayta hikoya qilib berish, bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishdir. Bu sinf o'quvchilari uchun asosan rasmlarga boy kitoblar olinadi. O'qituvchi bolalarning his-tuyg'ularini o'stiradigan kitoblarni o'qib berish orqali mustaqil mamlakatimiz,

uning go'zal shaharlari, qishloqlari, milliy urf-odatlari, qadriyatlarini, o'tmishi, insonlarning orzu-istaklari bilan tanishtiradi. Ularda bilimga havas uyg'otadi.

2-sinfda o'quvchilar kichik hajmdagi asarlarni o'qituvchining yordami va topshirig'i asosida mustaqil o'qishga o'tadilar. Ona-Vatan va ota-bobolar jasorati, o'simliklar, qushlar hamda hayvonlar haqidagi asarlarini o'qituvchi topib, tanlab o'quvchilarga o'qish uchun tavsiya qiladi.

3 va 4-sinflarda sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlarida o'quvchilarning mustaqil o'qishlari uchun kishilarning hayoti yorqin tasvirlardan, ularning ma'naviy-ahloqiy turmush tarzi aks ettirilgan badiiy va ilmiy-ommabop asarlar tavsiya etiladi. Bu sinflarda o'qituvchi sinf kutubxonasida kerakli bo'lgan o'quvchilar yoshiga mos kitoblarni to'plashni davom ettiradi. Badiiy va ilmiy-ommabop asarlar mustaqil ravishda va izchil o'qib borilsagina, o'quvchilarning dunyoqarashlarini kengaytirishga, shakllantirishga xizmat qiladi.

Sinfdan tashqari o'qish bolalarda ezgulikka muhabbat, yovuzlikka nafrat uyg'otish, bog'lanishli nutqni o'stirish, adabiy-estetik tafakkurlarni yuksaltirishga xizmat qiladi. Bolalar adabiyoti o'quvchilarga jonajon o'lka tabiatini, kishilarning mehnati, hayoti, ularning qilayotgan ishlari va ko'rsatayotgan qahramonliklari, bolalar hayotidan olingan voqelikni, bolalarning o'yinlarini tushunishga o'rgatadi. Ayni vaqtda tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi.

Xalqimizning tarixi, uning urf odatlari, moddiy va ma'naviy boyliklari, barcha orzu istaklari yillar davomida yaratilgan ertaklarda saqlanib kelmoqda. Ertak o'qigan bolalar qiyinchilikni yengishga, botir, jasur bo'lishga intiladilar. Ertaklar yosh avlodni anashu ruhda tarbiyalaydigan baynalminal badiiy quroldir. "Uch og'ayni botirlar", "Zumrad va Qimmat", "Egri va To'g'ri" kabi bir qator ertaklar o'quvchilarning sevimli ertaklaridir. O'quvchilar bu ertaklardan kishi o'z mehnatiga ishonib yashash kerakligini, birovning boyligiga hasad bilan qaramaslik kerak degan hayotiy xulosalarni o'qituvchi yordamida tushinib yetadilar.

Sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlari o'qish darslari bilan bog'lab olib boriladi. O'quvchilar o'qituvchi rahbarligi ostida avval mavzuga oid bir necha kitob bilan tanishsalar, so'ngra bolalarning qiziqishlariga yaqin har xil mualliflarning bir mavzuga doir kitoblarini mustaqil tanlab olishga o'tadilar.

Sinfdan tashqari o'qish darslari, o'qish samaradorligini ijobiy tomonga ta'sir qilishning eng qulay usulidir. Sinfda va sinfdan tashqari o'qish darslari boshlang'ich sinflarda o'tiladigan barcha predmet dasturlarining bo'limlari bilan bevosita bog'liq. O'qish darslarida o'tilgan mavzular asosida badiiy kitoblar axtarish, asar qahramonlarining nomlarini yozish, ularni tasvirlab berish, ijodiy rasm ishlash, fikrni yakunlash uchun mos maqollar yod olish o'quvchini ijod qilishga undaydi.

Har bir sinfdan sinfdan tashqari o'qilgan barcha asarlarni o'quvchilarga mos ravishda biror voqeani sahnalashtirish mumkin. Bu boladagi nutqni rivojlantirishga,

lugʻat boyligini oshirishga yordam beradi. Shungdek sahnalashtirilgan asarni tomosha qilgan oʻquvchilarning diqqati oshib xotirada saqlash qobiliyati oʻsadi. Hatto sahnalashtirish oʻquvchini har tomonlama yoʻnaltiradi, yaʼni aktyorlik qobiliyatini rivojlantiradi, suxandonlik, rejissorlik kabi kasblarda ilk tasavvurlarni oʻrgata boshlaydi.

Sinfdan tashqari oʻqish darslarida oʻqituvchi oʻquvchilarni bolalar yozuvchilari va shoirlar bilan tanishtirib borishi lozim. Q.Muhammadiy, P.Moʻmin, Z.Diyor, A.Obidjon, Xudoyberdi Toʻxtaboev kabi yozuvchi va shoirlarning asarlari oʻquvchilarda katta qiziqish uygʻotadi. Shuning uchun har bir maktab, taʼlim muassasi oʻquvchilar oʻrtasida turli mavzularda ijod ahli boʻlgan shoir va yozuvchilar bilan uchrashuvlar tashkil etib turishlari kerak. Bunday uchrashuvlar oʻquvchilarni vatanni madh qilishga uni sevib ardoqlashga chaqiradi. Kitobni, asarni qanday paydo boʻlishini, uni hurmat qilish, asrab-avaylashni oʻrgatadi. Shunday qilib badiiy adabiyot, bolalar adabiyoti voqelikni haqqoniy aks ettirish, yorqin obrazlar yaratish bilan bolalarda estetik did va ahloqiy sifatlarni mujassamlashtiradi. Ertaklar-yaxshilikka yetaklar deganlariday oʻquvchi ertaklar bilan tanishar ekan mard, jasur, vatanparvar, mehribon boʻlishga, topishmoqlar oʻqir ekan, topogʻon, bilimdon, zukko boʻlishga intiladi. Shu bilan bir qatorda sinfdan tashqari oʻqish darslarini samaradorligini oʻstirishda “Sinfdan tashqari oʻqish” burchagini yuritish juda katta ahamiyatga ega. “Sinfdan tashqari oʻqish” burchagi turlicha bezatilishi mumkin. Bu ishlar oʻquvchilarning mahoratiga va ijodkorligiga bogʻliqdir. “Sinfdan tashqari oʻqish burchagi” qanday bezatilmasin, u yerda topshiriq, rasm va shu kabilarni ishlab ilib qoʻyish uchun taxta yoki kitob javoni boʻlishi shart.

Masalan: “Mehnatsevarlik” mavzusida quyidagi interfaol usuldan foydalanish mumkin.

Mehnat-mehnatning.....rohat	Mehnat.... keltirar
Hunar-hunardan ....unar	Ishlagan tishlaydi, Ishlamagan .....
Ishlaganing uyingga, oʻrganganing	Halol mehnat yaxshi odat, berar senga .....
Yigit kishiga	Xarakating erta boʻlsa Koʻzda .....oʻrasan.

Adabiyotlar:

1. T. Gʻafforova “Boshlangʻich taʼlimda zamonaviy pedagogik texnologiyalar” “Tafakkur”, nashriyoti, Toshkent – 2011 yil
2. Mavlonova R.A. Boshlangʻich taʼlimda innovatsiya. -T.: 2007.
3. T. Gʻafforova, Sh. Nurullayeva, Oʻqish kitobi, 2-sinf. Oʻqituvchilar uchun metodik qoʻllanma-T., “Sharq”, 2012